

Zápis zo stretnutia zainteresovaných aktérov Agendy 2030 k téme „Vzdelanie pre udržateľný rozvoj“

Miesto stretnutia: Bratislava 10. apríla 2018

Prítomní: Katarína Bajžíková, Valéria Bankóová, Martina Bodnárová, Zuzana Čáčová, Nina Galanská, Anna Galovičová, Veronika Kmetóny Gazdová, Michaela Hajduková, Boglárka Ivanegová, Marta Jendeková, Jozef Kahan, Soňa Kariková, Martin Kinčeš, Hilda Kramáreková, Bálint Lovász, Stano Lukáč, Branislav Mamojka, Richard Medal, Juraj Mesík, Karolína Miková, Michaela Mudroňová, Dušan Ondrušek, Kálmán Petöcz, Ivana Petrisková, Zuzana Poláčková, Michal Riečanský, Sandra Salamonová, Andrej Schulcz, Melinda Simonová, Mária Sliacka, Mária Smreková, Zuzana Šuchová, Lena Sýkorová, Dana Šimová, Lucia Thumová, Anna Tušimová, Zuzana Vinklerová, Jakub Žaludko

Cieľ stretnutia: Validovať/ **podrobiť oponentúre návrh priorit implementácie Agendy 2030 pre Slovensko**[1] a vytvoriť podklad pre rozhodovanie Rady vlády pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj s dôrazom na tému č. 2 - Vzdelanie pre udržateľný rozvoj.

Program:

13:00 – 14:40

Predstavenie implementačného rámca Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj

Sandra Salamonová, Odbor koordinácie Agendy 2030 (prezentácia v prílohe)

Informácia o participačnom procese

Karolína Miková, facilitátorka PDCS, o. z. (prezentácia v prílohe)

Predstavenie návrhu prioritných tém implementácie Agendy 2030 pre Slovensko

Dana Šimová, konzultantka (prezentácia v prílohe)

Diskusia k navrhnutým prioritným témam – návrh zmien a doplnení, prípadne návrh horizontálnych princípov

Bližšie predstavenie témy Vzdelanie pre udržateľný rozvoj

Zuzana Poláčková, konzultantka v téme zamestnanosti a sociálneho podnikania, expertka na tému Vzdelanie pre udržateľný rozvoj (prezentácia v prílohe)

15:10 – 17:00

Diskusia v dvoch skupinách – pripomienkovanie zarámčovania témy, návrh zmien a doplnení k téme Vzdelanie pre udržateľný rozvoj

Sumarizácia záverov diskusií z dvoch skupín, dohody o ďalších krokoch

Hlavné pripomienky a návrhy, ktoré zazneli v diskusii k celkovému dokumentu:

V skupine bol diskutovaný návrh na horizontálny **princíp rovnosti** v rámci celého dokumentu. Zaznelo, že princíp rovnosti je príliš všeobecný až nevieme, čo presne obsahuje. Od predstaviteľa Národnej rady občanov so zdravotným postihnutím v SR zaznel návrh na špecifické pomenovanie **princípu prístupnosti** (dostupnosti), ktorý je presnejší a výstižný.

Ďalším navrhovaným horizontálnym princípom bola **participácia detí a mladých ľudí**.

Ďalšia téma, ktorú účastníci pomenovali ako prierezovú bola (možno ako horizontálna priorita) bola podpora **sebestačnosti regiónov** a smerovanie snáh k **vyrovnaníu regionálnych rozdielov**.

K téme *Udržateľné sídla a krajina v kontexte zmeny klímy* zaznela pripomienka, že adaptácia na zmenu klímy nie je jediný trend ovplyvňujúci udržateľnosť sídel, je dôležité ako výzvy vnímať aj zhoršujúce sa životné prostredie a znižujúcu sa biodiverzitu.

Hlavné pripomienky a návrhy, ktoré zazneli v diskusii k téme Vzdelanie pre udržateľný rozvoj

V oboch skupinách zaznelo upozornenie, že v súčasnom zameraní tejto témy príliš **dominuje vzdelávanie pre trh práce pred vzdelávaním pre spoločnosť** (výchova k občianstvu a demokracii, vzdelávanie k hodnotám, kultúrne vzdelávanie, napĺňanie osobnostných kvalít človeka, atď.). Zaznelo upozornenie na riziko ekonomizácie vzdelávania a posudzovania vzdelávania len podľa kritéria priamej užitočnosti pre potreby trhu. Potrebná je otvorenosť aj voči globálnym výzvam a otvorenosť voči rôznym typom vzdelávacích služieb.

Celou diskusiou sa nieslo, že **rozšírenie zamerania tejto priority aj na spoločenské aspekty vzdelávania** (či podľa EU politik *klúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie*) je nevyhnutné. Aj v diskusii v druhej skupine sa opakovane objavovala téma občianskeho vzdelávania, téma politického vzdelávania, téma hodnotového vzdelávania. Občianske vzdelávanie je súčasťou témy *Právny štát, demokracia a bezpečnosť*, ale patrí aj do témy vzdelávania: ako podtéma vzdelávanie k demokracii a ľudským právam. Ide aj o kultivovanie občianskej spoločnosti, a to aj ako reakciu na situáciu v okolitých krajinách ako Maďarsko a Poľsko. Nemali by sme redukovať politiku, len ako zápas politických strán o moc, pretože toto zúženie vnímanie opomína občiansky element politiky a vytláča ju zo škôl. Potrebujeme hodnotové vzdelávanie a nemali by sme báť pojmu "politické vzdelávanie". Školy sa zbytočne obávajú pojmu politické vzdelávanie. Táto téma podľa účastníka patrí do škôl. Je zásadne dôležité, aby sa žiaci a študenti stretávali s témami: právny štát, demokracia a bezpečnosť. Pod hodnotovým vzdelávaním rozumieme súbor hodnôt prierezovo implementovaný do celého vzdelávacieho systému (a to nie na úkor prírodných či technických vied resp. iných predmetov). Tiež zaznela aj úvaha o transformačnom potenciáli andragogiky (vzdelávania dospelých), hlavne transformačnom potenciáli voči spoločenským zmenám. Dôležité bude vzdelávanie k participatívnemu dialógu, interkultúrnemu dialógu a občianske vzdelávanie.

Účastníci upozorňovali, aby sa výzvy, ktorým čelíme v téme vzdelávania neriešili izolovane od ostatných výziev. Podoba vzdelávania sa odvíja od ostatných kľúčových tém agendy: udržateľný ekonomický rast, udržateľný sociálny rast, udržateľný environmentálny rast a udržateľná demokracia.

Zaznel návrh na zlúčenie dvoch výziev v tejto téme, a to výzvu *Spravodlivý prístup ku kvalite vzdelania a celoživotné vzdelávanie* (piata odrážka) a výzvu *Inkluzívnosť vzdelávacieho systému, rovnaké príležitosti pre všetky deti a miera sociálnej mobility* (druhá odrážka) a ako *Spravodlivý prístup ku kvalitnému vzdelaniu, inkluzívnosť vzdelávacieho systému, rovnaké príležitosti pre všetky deti a miera sociálnej mobility* a ponechať samostatne *Celoživotné vzdelávanie*.

Zaznel návrh na doplnenie samostatnej výzvy *Zvýšenie kvality vzdelávacieho systému/zvýšenie kvality vzdelávania*. Zaznela požiadavka zamerať sa na rolu, spoločenský status a adekvátne finančné ohodnotenie pedagogických pracovníkov, ktoré sú dôležitým predpokladom zvyšovania kvality vzdelávania a opustiť od posudzovania kvality vzdelávacieho systému len prostredníctvom výsledkov PISA. Rovnako zaznela i požiadavka nehovoriť výlučne o kvalite základného vzdelávania ale vzdelávania ako takého vôbec.

Niektorí účastníci za problém považujú časté zmeny v reformy systéme školstva. Neustále inovácie a reformy nedovoľujú stabilizovanie a systematickú implementáciu napr. environmentálneho vzdelávania. Zaznela požiadavka na **stabilný vzdelávací systém**, ale s väčšou vnútornou **flexibilitou**. To znamená, že školstvo by malo byť stabilné vo formulácií pravidiel, ale zároveň by učitelia mali mať väčšiu slobodu v učení a vytváraní si vlastných vzdelávacích programov a plánov (obmedziť zbytočnú zviazanosť komplexnou akreditáciou a v rámci nej vytvoreným učebným plánom, či centrálnym pridelením tém vzdelávania pre konkrétne ročníky).

Zaznela výhrada k zameraniu výzvy na *zlepšenie výsledkov žiakov v medzinárodnom testovaní*, v ktorom Slovensko v súčasnosti nedosahuje dobré výsledky, ale relevantnosť takéhoto testovania do roku 2030 je, podľa účastníčky, otázná. Za primeranejšie účastníčka považovala výzvu zameranú na *zvyšovanie úrovne zručností pre použiteľnosť na trhu práce a žitie hodnôt európskej civilizácie prípadne globálnych hodnôt/ globálneho občianstva*. Iná účastníčka upozornila, že nejaká forma medzinárodnej komparácie kvality vzdelávania by vo výzvach mohla byť zachovaná.

Jedna z účastníčok upozornila na formuláciu čiastkového cieľa 4.7 z Agendy 2030 schválenej OSN, a to: "Do roku 2030 zabezpečiť, aby všetci študenti získali znalosti a zručnosti potrebné na podporu udržateľného rozvoja, okrem iné ho prostredníctvom vzdelávania o udržateľnom rozvoji a udržateľnom spôsobe života, o ľudských právach, rovnosti pohlaví, taktiež pomocou podpory kultúry mieru a nenásilia, globálneho občianstva a ocenenia kultúrnej rozmanitosti a príspevku kultúry k udržateľnému rozvoju". V podobnom zmysle by očakávala to pomenovať aj v stratégii implementácie Agendy 2030 na Slovensku dokumente. Aj ďalšia účastníčka upozorňovala na potrebu väčšieho dôrazu na výchovu k akceptácii odlišností a diverzít.

K výzve *Inkluzivnosť vzdelávacieho systému, rovnaké príležitosti pre všetky deti a miera sociálnej mobility (druhá odrážka)* zaznela názor, že je potrebné sa zamerať na **vyrovnanie štartovacej pozície** najmä rómskych detí pri vstupe do školského systému. To je možné dosiahnuť predškolskou prípravou, neformálnym vzdelávaním v komunitných centrách ale aj za pomoci asistentov učiteľov. Inkluzívny vzdelávací systém by mal každému dieťaťu zabezpečiť to, čo potrebuje. Vychádzajme z definícií inklúzie a inkluzívneho vzdelávania, tak ako sú uvádzané v medzinárodných dokumentoch, ktorými sme ako členovia EÚ viazaní (inkluzívne vzdelávanie nie je dnes už prekonaná zjednodušená predstava o „mechanickom“ zoskupovaní rómskych a nerómskych detí do tried, skôr ide prístupnosť vzdelávania, a horizontálnu aj vertikálnu rovnosť šancí). Zaznela i požiadavka explicitne spomenúť i deti so zdravotným postihnutím, nakoľko i tieto trpia vysokou mierou vylúčenia zo vzdelávacieho systému.

V diskusii zaznela požiadavka na individuálny prístup k žiakom, individualizáciu a inklúziu, tak, aby žiaci neboli braní ako štandardizované jednotky, na ktorých sa uplatňujú univerzálne postupy. Všetky deti, zo všetkých sociálnych skupín, by mali mať rovnaké príležitosti. V súvislosti zaznela aj téma školskej dochádzky a **motivovania rodičov dieťaťa** k povzbudzovaniu žiaka/ študenta **k pokračovaniu vo vzdelávaní** (ekonomické potreby rodiny často nasmerujú mladého človeka skôr smerom k zamestnaniu ako k ďalšiemu štúdiu). Táto téma sa priamo prepája aj na tému *Eliminácia chudoby a sociálna inklúzia*. Zaznela požiadavka užšieho prepojenia témy vzdelávanie s témou sociálnej inklúzie.

Účastníčka navrhovala systematické **prepojenie teórie s praxou na všetkých úrovniach vzdelávania** (účastníčka to pomenovala výrazom “dualita vo vzdelávaní”). Ako pozitívny príklad uviedla environmentálne vzdelávanie v rámci programu Zelené školy. Súčasne je potrebné sa zamerať na identifikovanie zručností žiakov a študentov a následné kariérne poradenstvo.

Odzneli aj návrhy spresnenie používanej terminológie, a to nahradenie termínu *trvaloudržateľný rozvoj* presnejším a súčasnejším pojmom *udržateľný rozvoj*, nahradenie *ekologickej výchovy* presnejším termínom *environmentálna výchova*.

V diskusii sa vyjasňoval aj význam názvu priority **Vzdelávanie pre udržateľný rozvoj**. Niektorí účastníci názvu témy rozumeli v užšom význame, ako vzdelávaniu prioritne zameranému na porozumenie rozvojovej agende a strategickým rozvojovým cieľom a s tým súvisiacim spoločenským problémom. Expertka tému vysvetľovala v širšom význame ako systémové uchopenie vzdelávania na Slovensku tak, aby v roku 2030 pripravovalo absolventov schopných uplatniť sa v práci a po predchádzajúcich diskusiách doplnené aj kompetencie potrebné v občianskom živote. Ďalší účastník upozornil, že pojem *vzdelávanie pre udržateľný rozvoj* je terminus technicus, ktorý má zaužívaný význam, (pomenovaný vyššie ako užší význam), a v tomto zmysle je jeho použitie ako názvu priority pre Slovensko zavádzajúce.

Výraznou témou v rámci diskusie v oboch skupinách bola aj **téma odlivu mozgov**, ktorý na Slovensku hrozí nielen u vysokoškolákov, ale v poslednom období aj u stredoškolákov. Znamená to, že čoraz viac mladých ľudí odchádza študovať alebo pracovať do zahraničia

a len málo z nich ostáva doma. Podľa výskumnej správy RMS až 30% mládeže nevidí svoju budúcnosť na Slovensku¹. Podľa niektorých účastníkov to môže byť spôsobené nedostatočnou komunikáciou stredných a vysokých škôl, a slabou prezentáciou ponuky slovenských vysokých škôl v porovnaní so zahraničnými/ českými univerzitami. Iní účastníci zdôrazňovali, že dôvodom odlivu mozgov je slabé finančné ohodnotenie vysokoškolsky vzdelaných ľudí najmä absolventov na úrovni PhD. Zatraktívnenie trhu práce je dôležité najmä v regiónoch mimo Bratislavy, pretože odliv mozgov sa netýka len odchodu do zahraničia, ale aj z východnej časti krajiny/regiónov na západ, najmä do Bratislavy. Bolo by teda vhodné vynaložiť snahu o zatraktívnenie jednotlivých regiónov pre mladých a poukázať na možné príležitosti.

Odliv mozgov súvisí aj s kvalitou vedy a kvalitou univerzít. Odchod najlepších študentov do zahraničia vedie k horšej kvalite prostredia na našich univerzitách, ťažšej situácii pre učiteľov, zhoršeniu kritérií pri posudzovaní úrovne univerzít. Odliv mozgov nesúvisí len so vzdelávaním, aj so sociálnymi a ekonomickými podmienkami pre uplatnenie sa na Slovensku. Odliv mozgov sa netýka len mladých a len študentov, týka sa aj strednej generácie a rôznych profesií. Ide o univerzálnejšiu výzvu, odchod ľudí nie je motivovaný len nízkymi platmi.

Zaznel návrh **zhrnúť podtému vedy a výskumu** aj do tejto témy, nie len ako súčasť témy *Udržateľný ekonomický rast pri starnúcej populácii...* Nie je možné hovoriť o kvalitnom vysokom školstve bez vedy výskumu. Kurikulárnu reformu musíme oprieť o nejaké dáta, preto je potrebný výskum, a to nie len aplikovaný výskum, ale aj základný výskum, ktorý nie je pre potreby trhu. Výzvou je, že v súčasnosti nám **chýba transfer medzi vedou/výskumom a vzdelávaním**. Ak sa do textu zahrnie aj problematika vedy a výskumu, je treba pomenovať aj opatrenia a kroky pre skvalitnenie vedy, výskumu a ich prepojenia na vzdelávanie.

Zazneli poznámky k nedostatočnému zberu dát o kvalite vzdelávania na Slovensku.

Diskutujúci vyjadrili obavu či formulácia priorít odráža **urgentnosť problému zmeny vzdelávania v spoločnosti**. V texte by malo byť silnejšie zdôraznené, že problémy sú naliehavé a urgentné. Návrhy zmien by mali byť časované tak, aby sa začalo okamžite. V texte by malo byť jasnejšie zdôraznené, že vzdelávanie je prioritou pre štát – to nie je možné bez zvýšenia kvality vzdelávania, statusu učiteľa a kurikulárnej reformy. Taktiež zazneli komentáre k jazyku, ktorým sú formulované výzvy. Chceme sa vymedziť voči “plánovaciemu jazyku” zo strany ministerstiev, ktorý akoby predpokladal, že dokážeme všetko naplánovať, že vývoj pôjde lineárne. Ukazuje sa, že trh je dynamickejší ako by si jednotliví predstavitelia zo strany štátu, priemyslu, školstva, verejnosti vedeli predstaviť.

Jedna z účastníčok upozornila na dokument: **Národná stratégia globálneho vzdelávania 2012 - 2016**, ktorú by bolo dobré doplniť do *Východísk prípravy národných priorít implementácie Agendy 2030 v časti Stručný prehľad existujúcich dlhodobých stratégií SR ...* strana 16. K tejto stratégii nebol realizovaný odpočet jej plnenia.

¹ Kvalita práce s deťmi a mládežou (správa so štúdiu). RMS Bratislava 2016
http://mladez.sk/wp-content/uploads/2016/08/kvalita_sprava_final.pdf

Zápis spracovala: Karolína Miková, Dušan Ondrušek, Melinda Simonová, Katarína Bajzíkova

Miesto a dátum: Bratislava dňa 17. 4. 2018

[1]dokument [Východiská prípravy národných priorit implementácie Agendy 2030](#)